

דמי מזונות

כללי

חוק המזונות מביטח תשלום לנשים גרושות, נפרדות, ידועות בציבור או נשים שנישאו שנית, שבית הדין פסק להן מזונות, אך החייב בדמי המזונות אינו ממלא את חובתו כלפיהן. סכום התשלום הוא הסכום שנקבע בפסק הדין או הסכום שנקבע בתקנות חוק המזונות – הנמוך מבין השניים: כאשר דמי המזונות שנפסקו גבוהים מהתשלום המתחייב מן התקנות, ישולם הסכום שנקבע בתקנות ובכפוף למבחן הכנסות. שיעור דמי המזונות שנקבע בתקנות שווה לשיעור הגמלה להבטחת הכנסה למשפחות חד-הוריות.

המוסד לביטוח לאומי אחראי גם לגביית דמי המזונות שנפסקו בדין באמצעות הליכי הוצאה לפועל הננקטים כנגד החייב. לפיכך זכאית לתשלום מזונות מן הביטוח הלאומי רק אישה שאינה נוקטת בעצמה הליכים לביצוע פסק הדין או שהפסיקה הליכים כאלה לפני שהגישה בקשה למוסד. כאשר המוסד גובה מן החייב סכום הגבוה מן הסכום ששולם לאישה, היא זכאית לקבל את ההפרש.

התיקונים שהונהגו במבחן ההכנסות בחוק הבטחת הכנסה השפיעו גם על אוכלוסייה זו. בדומה ל-2015, גם ב-2016 חלה ירידה של כ-5% במספר הנשים שקיבלו דמי מזונות מהביטוח הלאומי, בהמשך למגמה שהחלה ב-2003 בשיעור של כ-4% בכל שנה מ-2003 עד 2008 וכ-2.5% לשנה בשנים 2009-2014. ב-2016 שולמו דמי מזונות ל-16,254 נשים בממוצע לחודש – המספר הנמוך ביותר בעשרים השנים האחרונות. נוסף על כך, כפי שציין בהמשך, הוסיף להצטמצם מספרן של הנשים שקיבלו גם דמי מזונות וגם גמלה להבטחת הכנסה.

מקבלות דמי מזונות

ב-2016 כ-67% מהנשים שקיבלו דמי מזונות מהביטוח הלאומי היו גרושות, כ-13% חיו בנפרד מבן זוגן אף שעדיין היו נשואות לו, 9% נישאו שנית, והיתר, כ-11%, היו ידועות בציבור (לוח 1). מצב זה נותר יציב במהלך השנים האחרונות, כמו גם התפלגות הנשים המקבלות דמי מזונות לפי מספר הילדים: רובן (כ-76%) היו אמהות לילד אחד או שניים (לעומת 61% מן

האמהות עם ילדים באוכלוסייה) וכ-9% היו אמהות לארבעה ילדים ויותר (לעומת 17% מכלל המשפחות עם ילדים באוכלוסייה).

מהתפלגות לפי סוג התשלום עולה, כי כ-75% מהנשים קיבלו מזונות לפי פסקי דין והשאר לפי התקנות: 5% קיבלו את מלוא השיעור הנקוב בתקנות וכ-20% קיבלו תשלום מופחת בגין הכנסות מעבודה (לוח 2). הסכום הממוצע ששולם לנשים ב-2016 היה כ-20% מהשכר הממוצע במשק (1,940 ש"ח בממוצע לחודש). סכום זה דומה לסכום המופחת שקיבלו נשים לפי התקנות, שגם הוא כ-20% מהשכר הממוצע במשק. לעומת זאת, בהשוואה לתשלום המלא לפי התקנות שהוא כ-34% מהשכר הממוצע, סכום זה נמוך.

לוח 1: נשים המקבלות דמי מזונות לפי מצב משפחתי (אחוזים), 2012-2016

שנה	סך הכל		נשואה לחייב	גרושה	נשואה שנית	אחר
	מספרים מוחלטים	אחוזים				
2012	18,745	100.0	13.2	68.2	9.2	9.4
2013	18,283	100.0	13.4	67.6	9.0	10.0
2014	17,736	100.0	13.0	67.3	9.2	10.5
2015	16,689	100.0	12.7	67.2	9.0	11.2
2016	15,819	100.0	12.6	67.2	8.9	11.3

כ-44% מן המקבלות דמי מזונות ב-2016 עבדו (לעומת 65.5% בקרב הנשים הנשואות), אך מצבן הכלכלי לא היה שפיר. בתביעת פסק הדין למזונות מובאת בחשבון הכנסתה של האישה מעבודה. בנוגע לנשים המקבלות דמי מזונות מהביטוח הלאומי, סכום המזונות היה כה נמוך, שלא היה צורך במבחן הכנסות.

הסכום הממוצע שקיבלו נשים עובדות הגיע ל-16% בקירוב מהשכר הממוצע במשק (לוח 3) ובתוספת הכנסותיהן מעבודה הגיעה הכנסתן הכוללת הממוצעת לכ-45% מהשכר הממוצע במשק שיעור הגבוה ב-30% משיעור דמי המזונות הממוצע של נשים שקיבלו את מלוא התשלום לפי התקנות.

מנתונים אלה עולה, שחוק המזונות כשלעצמו אינו מבטיח לכל הנשים הנזקקות לו את הכנסת המינימום, ולכן נשים שבית דין פסק להן דמי מזונות נמוכים ושאינן להן כל הכנסה אחרת, או שהכנסתן ממקורות אחרים נמוכה מאוד, זכאיות להשלמת הכנסה מהביטוח הלאומי מכוח חוק הבטחת הכנסה, אם מתקיימים בהן כל תנאי הזכאות האחרים להשלמת הכנסה. ואכן, ב-2016 2,872 נשים בממוצע בחודש, שקיבלו דמי מזונות מדי חודש, קיבלו גם השלמת הכנסה לעומת 6,892 ב-2006. ב-2006 הן היוו כ-30% מכלל הנשים שקיבלו דמי מזונות, אך שיעור זה ירד לכ-18% ב-2016.

לוח 2: נשים המקבלות דמי מזונות לפי סוג התשלום (אחזים), 2012-2016

שנה	סך הכל		תשלום לפי תקנות		תשלום לפי פסק דין
	מספרים מוחלטים	אחוזים	מלא	מופחת	
2012	18,745	100.0	4.9	20.9	74.2
2013	18,283	100.0	5.3	20.5	74.2
2014	17,736	100.0	5.1	19.6	75.3
2015	16,689	100.0	5.0	19.4	75.6
2016	15,819	100.0	5.5	19.8	74.7

לוח 3: תשלום ממוצע של דמי מזונות כאחוז מהשכר הממוצע במשק, לפי סוג התשלום ועבודה, 2012-2016

שנה	סך הכל	סוג התשלום		עבודה		
		מלא	מופחת	לפי פסק דין	לפי התקנות	
					עובדת	לא עובדת
2012	20.7	35.6	18.9	20.2	16.6	24.1
2013	20.8	35.4	19.2	20.8	16.7	24.1
2014	20.9	35.5	19.1	20.4	16.9	24.0
2015	20.6	35.1	18.8	20.0	16.6	23.7
2016	20.3	34.3	18.5	19.7	16.2	23.4

